

פרדיגמת מערך כתבי הטענות בסדר הדין האזרחי החדש: מאפיינים דינמיים ומהותיים

מאת

אסף טבקה*

תקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018 קובעות כללי מבנה ותוכן דינמי חדש בכל הנוגע לכלל ההליכים המשפטיים האזרחיים. המאמר מבקש לנתח את מאפייניו של סדר דין חדש זה בכל הנוגע לנקודת הפתיחה של ההליך האזרחי, היא שלב הגשת כתבי הטענות. על מנת לעשות כן, עומד המאמר על הסממנים העיקריים, הדינמיים והמהותיים, של מערך כתבי טענות זה, על השינויים שמערך זה כונן ביחס לתקנות הדיון שנהגו בעבר, על המטרות שעמדו לנגד עיניו של מחוקק המשנה בהתקינו תקנות אלה, ועל אפיון המשמעויות – הן במישור התביעה הבודדת והן במישור המערכתי – של הוראות חדשות אלה. באמצעות כך מבקש המאמר לאפשר הבנה עמוקה יותר של מערך כתבי הטענות החדש, ובמקביל להניח תשתית רעיונית ומושגית להערכת הנפקויות הנוגעות להיבטים התוכניים, המבניים והדינמיים של כתבי הטענות בהליך האזרחי החדש.

מבוא. א. אפיון תצורת כתבי הטענות בתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. 1. הסדרה הדוקה והגבלת ההיקף, המבנה והתוכן של כתבי הטענות. (א) הסדרת מבנה כתבי הטענות. (ב) תחומת היקף כתבי הטענות. (ג) הגבלת תוכן כתבי הטענות. 2. העמקת משטר כתבי הטענות המיידעים. 3. חיזוק הדרישה להתמקדות בליבת הפלוגתא שבין הצדדים. 4. צמצום שיקול דעת התובע באשר למיצוי עילות וסעדים. **ב. נפקות מערך כתבי הטענות החדש: יתרונות וחסרונות.** 1. השפעה מסתברת על ההליך, ניהולו ומשכו. 2. עידוד פשרות והעמקת הבחירה החופשית של המתדיינים. 3. חתירה להגדלת פוטנציאל היעילות. 4. חיזוק הוודאות הדיונית. 5. צמצום פערי כוחות בין צדדים ושמירת הנגישות לבית המשפט. **ג. במקום סיכום: מבט לעתיד.**

מבוא

סדר הדין האזרחי החדש מבנה מערך סדור של הוראות הנוגעות להיבטים התוכניים, המבניים והדינמיים של עריכת כתבי הטענות בין הצדדים בהליך האזרחי. מהם מאפייניו של מערך זה? במה הוא נבדל או דומה למערך כתבי הטענות שנהג לפי תקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות? ומהן המשמעויות שנובעות מהוראות אלה באשר לעיצוב משטר כתבי הטענות שינהג מעתה ואילך בהליך האזרחי? מאמר זה יבקש לבחון שאלות אלה ולהציע ניתוח שיענה עליהן.

לצורך כך יבחן המאמר בחלקו הראשון את תצורת כתבי הטענות בתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. בחלק זה יבחן המאמר את ההוראות המרכזיות שמעצבות תצורה זו, כמו גם את אופני החשיבה שהובילו ליצירתן של ההוראות במתכונתן הנוכחית. חלקו זה של המאמר אף יעמוד על השוואה בין ההוראות בתצורתן הנוכחית ובין ההוראות שנוגעות לתצורת כתבי הטענות בתקנות סדר הדין האזרחי הקודמות, ויבחן את השינויים, את ההיבטים הדומים, ואת הסיבות שהובילו למצב הדברים הקיים בתקנות הנוכחיות. חלקו השני של המאמר יבקש לצעוד צעד אחד נוסף מעבר

* ד"ר אסף טבקה, בית הספר למשפטים ע"ש שטריקס, המסלול האקדמי של המכללה למינהל. בעבר שימש היועץ המקצועי-אקדמי של מנהל בתי המשפט בדימוס ושל צוות הרפורמה בסדר הדין האזרחי בהנהלת בתי המשפט, כמו גם חבר הצוות המנסח של טיוטת תקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ה-2014. הדעות המובעות במאמר זה הן של המחבר בלבד.

לאפיון מערך כתבי הטענות בהליך האזרחי החדש ולבחון את משמעויות העומק שנובעות מאפיון זה. בכגון דא יבחן חלק זה של המאמר את ההשפעות המרכזיות הצפויות להליך האזרחי כולו, מתחילתו ועד סופו – בחשיבה ממוקדת פלוגתא ספציפית ובמבט צופה פני השפעה מערכתית – נוכח מתכונת חדשה זו.

לדיון מסוג זה, על שני נדבכיו, צפויה חשיבות במספר מישורים: ראשית, הוא יאפשר את הכרת הדין הנוגע להוראות המכוננות את תצורת כתבי הטענות בסדר הדין האזרחי החדש, על הרציונלים שהנביעו אותו; שנית, הוא יפתח צוהר להשוואה בין הוראות אלה ובין אלו שקדמו להן, וזאת מתוך ניסיון לא רק להכיר את החסרים, הכשלים והבעיות שראה מחוקק המשנה בתקנות הדיון הוותיקות, אלא גם ובעיקר את הפתרונות, ההשלמות והאפשרויות שהוא ביקש לעצב באמצעות תקנות הדיון החדשות; שלישית, דיון זה יאפשר את ניתוח הדין החדש הנוגע לכתבי הטענות בהליך האזרחי, ואת הנחת התשתית המושגית להעריך את ההשפעות הצפויות שלו על המערכת בכללותה ועל המתדיינים הנוטלים בה חלק פעיל.

א. אפיון תצורת כתבי הטענות בתקנות סדר הדין האזרחי החדשות

ההליך האזרחי נפתח בהגשת כתבי טענות לבית המשפט.¹ כתבי הטענות הם אפוא השלב הדיוני הראשון שמכונן את מערך בירור הסכסוכים הרשמי האזרחי. זוהי הזירה שבה מציגים הצדדים לפלוגתא את טענותיהם, המהותיות והדיוניות, הן האחד כלפי השני והן כל אחד מהם בפני בית המשפט. ככזה, המדובר בשלב ההליכי שמגדיר לא רק את מהות, היקף ומורכבות הסכסוך, כמו גם את דרכי בירורו, אלא המקום שבו מוכרעות שאלות כבדות משקל בנוגע ליכולות, לזכויות ולחובות של בעלי הדין בהליך: זהו המקום שבו נקבע מה בעלי הדין רשאים ולא רשאים לומר, זהו השלב שבו מוכרע איך (היינו באילו אופנים) ניתן יהיה לטעון את שניתן לומר, זוהי הזירה שבה ייקבע מי יהיה רשאי להיכנס להליך האזרחי ומי יוותר על מפתנו ללא יכולת לבוא בפתחו, וזהו המקום שבו יוכרע סביב אילו עניינים ייסוב הליך זה למן ההתחלה ועד סופו.²

המדובר אפוא בשלב חשוב, מכונן ממש, של ההליך האזרחי: הוא מגדיר את המחלוקות שמתקיימות בין בעלי הדין; הוא קובע מסמרות בעניין מימוש זכות הגישה לערכאות; הוא מייצר מסגרת דיונית הנוגעת לעלויות הצפויות לבעלי הדין בהליך בירור הסכסוך ביניהם; הוא מעניק לבעלי דין אלה אפשרות להעריך באופן מושכל את סיכויי ההצלחה שלהם בהליך זה (ולכן לשקול את צעדיהם בדבר הכיוון שאליו מועדות פניהם, ובאופן נקודתי האם לחתור לפשרה או לבירור מלא של הפלוגתא); והוא מאפשר לבית המשפט להעריך את טיב טענות התביעה וההגנה, לשקול באופן מנומק את שאלת הסילוק על הסף, וכך לסנן תביעות או הגנות סרק.³

לא ייפלא אם כן כי מחוקק המשנה מבקש לעצב שלב דיוני זה באופן שיעלה בקנה אחד עם העקרונות והתפיסות שמייצגים בעיניו הליך אזרחי ראוי והוגן, היינו כזה שיאפשר לכל הצדדים

¹ וראו את לשון תקנה 9(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018 (להלן: "תקנות סדר הדין האזרחי החדשות"): "הליך בבית משפט ייפתח בהגשת כתב תביעה, שבמענה לו יוגש כתב הגנה". והשוו לשון תקנה 7(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984 (להלן: "תקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות"): "הליך בבית משפט ייפתח בהגשת תובענה".
² ככאלה, מכוננים כתבי הטענות לא רק את אופן הפעולה הנדרש והרצוי בפתחו של ההליך האזרחי, אלא אף מגדירים הלכה למעשה מי יוכל להפעיל את הזכות המשפטית המהותית במסגרת הליך זה, מי יתקשה לעשות כן ומי לא יוכל לממש כלל. ראו את יישום הדברים ברע"א 2232/14 פלוני נ' בזק – החברה הישראלית לתקשורת בפסקה 6 (פורסם בנבו, 10.8.2014); אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי כרך א' עמוד 137 (מהדורה 13, 2020).
³ להרחבה בעניין המסגרת התיאורטית של כתבי הטענות, ראו: יששכר רוזן-צבי **ההליך האזרחי** 381-382 (2015).

הנוגעים לעניין להביא את דברם באופן שלם, ושיעניק להם את ההזדמנות לקבל את יומם בבית המשפט. בעיצוב תצורת השלב המקדמי של כתבי הטענות, מבין מחוקק המשנה, יש כדי להטעין את ההליך האזרחי כולו, מתחילתו ועד סופו, בערכים שאותם הוא רואה ככאלה שיאפיינו הליך זה, שיעצבו את גבולותיו, ושיגדירו את תכליותיו החברתיות.⁴

סדר הדין האזרחי החדש מקדיש למעלה מעשרים תקנות, ועשרות תקנות משנה, לעיצוב הכללים הנוגעים לכתבי הטענות. להלן ינותחו ארבעת עקרונות-העל הדיוניים שלאורם נקבעו כללים אלה כשם שנקבעו. כפי שניתן להבין, כללים נקודתיים אלה נוצרו בדרך שבה נוצרו מתוך מטרה לבטא ולממש הלכה למעשה עקרונות דיוניים אלה, וזאת במטרה לא רק להגדיר את גבולות הגזרה של שלב כתבי הטענות, חשוב ככל שיהיה, אלא גם במטרה לעצב לאור רעיונות אלה את ההליך האזרחי החדש כולו.

1. הסדרה הדוקה והגבלת ההיקף, המבנה והתוכן של כתבי הטענות

המדובר, ככל הנראה, במאפיין הבולט ביותר בפרק העוסק בכתבי הטענות בסדר הדין האזרחי החדש, ודאי בזה שזוכה לתהודה ולא אחת לביקורת מצד עורכי דין פעילים בפרקטיקה.⁵ סיבת הדברים היא פשוטה: להבדיל מבעבר, התקנות החדשות קובעות סד מבני ותוכני מחייב לכל כתבי הטענות, כמו גם היקף מרבי שלהם. בהוראות אלה יש כדי לפגוע בחירות היחסית שהייתה מנת חלקם של מי שניסחו והגישו כתבי טענות על פי תקנות סדר הדין הוותיקות. בסדר דין וותיק זה נכללו מעט הגבלות מפורשות כאמור, ומנסחי כתבי הטענות שנהגו לפיהם היו חופשיים כמעט לגמרי לקבוע את ההיקף, המבנה והתוכן של מסמכים אלה כרצונם.⁶

אלא שעובדת היתכנות הדברים לפי התקנות הוותיקות, כמו גם הפיכתם להרגל או לפרקטיקה מקובלת, אינה מנביעה בהכרח את היותם רצויים, ולא את הפיכתם לפעולות שיש בהן כדי להיטיב עם בעלי הדין נשוא הפלוגתא, עם בירורו ההוגן והיעיל של ההליך, ועם המערכת השיפוטית שאמונה על ניהולו של הליך זה ועל ההכרעה בו. זו הסיבה שבגינה הגבלות ממין זה מקובלות בשיטות משפט שונות בעולם, ומהוות חלק בלתי נפרד מהוראות סדר הדין האזרחי שנוהגות שם.

בארה"ב למשל ישנם שני סוגי הגבלות על אורך כתבי הטענות שמוגשים לבתי המשפט: ההגבלה האחת מעוגנת בכלל 8(a) לכללי סדר הדין האזרחי הפדראליים, הקובע סטנדרט עמום שלפיו כתבי הטענות נדרשים להכיל אמירות (statements או terms בלשון הכלל) שהן "קצרות ופשוטות" ("short and plain") בעניינים הנוגעים לסמכותו של בית המשפט, לעילות המקנות לתובע את הזכות לקבלת סעד, ולטענות ההגנה שמציג הנתבע.⁷ ההגבלה השנייה הנוגעת לאורך כתבי הטענות מעוגנת בהוראות דיוניות שונות במערכות המשפט המדינתיות ובמערכת המשפט הפדראלי גם יחד,

⁴ להרחבה נוספת על אודות הקשר ההדוק בין כללי פרוצדורה בכלל, וכללים הנוגעים לשלבי הדיון המקדמיים כדוגמת כתבי הטענות בפרט, ובין ערכים חברתיים, ראו: Abram Chayes, *The Role of the Judge in Public Law*, 89 HARV.L. REV. 1281 (1975-1976); Owen M. Fiss, *The Forms of Justice*, 93 HARV. L. REV. 1 (1979-1980). לפירוט על אודות הערכים שעל ההליך האזרחי לקדם, נוכח משמעותו החברתית, בין השאר באמצעות הכללים הנוגעים לעיצוב כתבי הטענות, ראו: Robert S. Summers, *Evaluating and Improving Legal Process – A Plea for "Process Values"*, 60 CORNELL L. REV. 1 (1974); John Leubsdorf, *Constitutional Civil Procedure*, 63 TEX. L. REV. 579 (1984).

⁵ ראו, כדוגמה, את: אבישי גרינצייג "תקנות סדר הדין האזרחי נכנסות לתוקף: מה חשיבותן? מדריך" גלובס 3.1.2021.

⁶ להגבלות שהתקיימו בנוגע להגשת כתבי טענות על פי סדר הדין הוותיק, בעיקר בכל הנוגע להגשת מסמכי ערעור, ראו את הפירוט שבהערה 25 להלן.

⁷ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 8(a).

והיא מגדירה את מספר העמודים או המילים או התווים המותרים לשימוש בעת הגשת מסמכים לבית המשפט, ובכלל זאת בהגשת כתבי הטענות.⁸ כך, באוקלהומה קובעים כללי הדיון בבית המשפט העליון כי היקף כתבי הטענות לא יעלה על 15 עמודים, ברווח כפול, ובגודל דף מסוים בלבד;⁹ בטקסס היקף כתבי הטענות המוגשים לבית המשפט לערעורים נבדק לפי מילים, מקום שבו כתבי הטענות מוקלדים, ולפי עמודים מקום שבו הם לא מוקלדים, הכל בהתאם לסוג ההליך שמוגש לבית המשפט;¹⁰ באוהיו קובעים הכללים כי כתבי הטענות המוגשים לבית המשפט המחוזי מוגבלים בעמודים, בהתאם לסוג ההליך שנדון בבית המשפט;¹¹ בדלאוור קובעים הכללים הגבלה על כתבי הטענות שמוגשים ל-Court of Chancery, וזאת לפי מילים.¹² במישור הפדראלי בולטים בעיקר כללי הדיון הפדראליים בערעור, שקובעים מגבלת עמודים קשיחה בשילוב עם הגבלת מילים לכל הצדדים הנוגעים לדיון;¹³ וכללי בית המשפט העליון הפדראלי, שמגדילים וקובעים טבלה ובה הגבלת מילים לכל סוג מסמך, ובכלל זאת כתב טענות, המוגש לו.¹⁴

יתרה מכך, עיון בפסיקת בתי המשפט הדיוניים, המדינתיים והפדראליים, שעסקו בעניין זה בארה"ב, מעלה כי פסיקה זו מדגישה את חשיבות העמידה בכללי הגבלת היקף כתבי הטענות, ככזו שמשרתת הן את המתדיינים והן את בית המשפט, ולכן כחשובה במובהק.¹⁵ מכיוון שכך, מקבלת אכיפת הגבלה זו ביטויים שונים בפסיקה האמריקאית: לעיתים המדובר באזהרות שיפוטיות מפני סילוק כתב הטענות שלא עומד במגבלה זו,¹⁶ פעמים מדובר בכפייה שיפוטית לתיקון כתב הטענות כך שיעמוד במגבלת ההיקף,¹⁷ ישנם מקרים שבהם נתקבלה החלטה בדבר מחיקת חלק מכתב

⁸ בהערת אגב יוער כי בארה"ב ניתן לזהות אף הוראות דיוניות שנוגעות לגודל הכתב ולהיקף המרווח שבין המילים, וזאת לאור ניסיון מר וארוך של מערכת בתי המשפט עם עורכי דין שניסו לתמרן באופן שיטתי את הוראות הגבלת היקף כתבי הטענות. להרחבה, ראו: Clifford S. Zimmerman, A (Microsoft) Word to the Wise – Beware of Footnotes and Gray Areas: The Seventh Circuit Continues to Count Words, 2 J. APP. PRAC. & PROCESS 205 (2000). להדגמת הדברים, באופן שבו הם מיושמים במערכת המשפט בטקסס, ראו הפרטים בהערת שוליים 10 שלהלן. ⁹ Okla. Sup. Ct. R. 1.191(c) ("One original and fourteen (14) legible copies of the application, petition and brief shall be filed. The brief may not exceed fifteen (15) pages, 8 1/2" x 11" double spaced typed"). ¹⁰ Texas Rules of Appellate Procedure, Rule 9.4(i)(B) ("A brief and response in an appellate court (other than a brief under subparagraph (A)) and a petition and response in an original proceeding in the court of appeals: 15,000 words if computer-generated, and 50 pages if not. In a civil case in the court of appeals, the aggregate of all briefs filed by a party must not exceed 27,000 words if computer-generated, and 90 pages if not"). בהקשר זה ראו אף את פסקאות (C)-(G), המגבילות אף את היקף העמודים ומספר המילים בכל הנוגע לתשובות והתגובות המוגשות לבית המשפט. כללים אלה אף כוללים הוראות ברורות בעניין סוג וגודל הנייר שיוגש לבית המשפט, פרטי השוליים שיופיעו במסמך זה, הרווחים שהוא יכיל, וגודל האותיות שבהן ייכתב. ראו פסקאות (b)-(e) שם.

¹¹ Local Civil Rules, United States District Courts, Northern District of Ohio, Rule 7.1(f) ("Without prior approval of the Judicial Officer for good cause shown, memoranda relating to dispositive motions must not exceed ten (10) pages in length for expedited cases, twenty (20) pages for administrative, standard and unassigned cases, thirty (30) pages for complex cases, and forty (40) pages for mass tort cases"). ¹² Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware, Rule 171(f)(1) ("Without express permission of the Court, no main or answering brief or memorandum of points and authorities shall exceed 14,000 words, and no reply brief or memorandum of points and authorities shall exceed 8,000 words"). ¹³ Federal Rules of Appellate Procedure, Rule 32(a)(7)(A)-(B). כלל 32(f) בכללים אלה, הקובע אלו רכיבים בכתבי הטענות יוחרגו ממגבלת העמודים והמילים הקבועה ברישת כלל זה. ¹⁴ Rules of the Supreme Court of the United States, Rule 33(1)(g). ראו לעניין את לשון כלל 33 כולו. המדובר במלאכת מחשבת של ירידה לפרטים בכל הנוגע לסוג המסמך שיוגש לבית המשפט, גודלו, אפיונו, משקלו, צבעו, אורכו, טיב נספחיו, אופן כתיבתו ועוד ועוד.

¹⁵ Morgan v. South Bend Community School Corp., 797 F.2d 471, 481 (7th Cir. 1986) ("The page limit is designed as much for the benefit of the litigants as for the benefit of the court. If extra pages mean stronger argument, enforcement of the page limit protects those who obey the rules. But extra pages may not be stronger argument. A limitation induces the advocate to write tight prose, which helps his client's cause"). ¹⁶ Lynn v. Romar Marina Club. L.L.C., 2009 U.S. Dist. LEXIS 58500 (S.D. Ala. July 8, 2009).

¹⁷ Vreeland v. Schwartz, 2014 U.S. Dist. LEXIS 19749 (D. Colo. Feb. 18, 2014); Ghailani v. Holder, 2014 U.S. Dist. LEXIS 15659 (D. Colo. Feb. 7, 2014); Barr v. Gee, 2010 U.S. Dist. LEXIS 40298 (M.D. Fla. Apr. 23, 2010); Ad v. Principi, 2004 U.S. App. Vet. Claims LEXIS 51 (U.S. App. Vet. Cl. Feb. 3, 2004). בהקשר זה ראו אף את: Rhoten v. Dickson, 2006 U.S. Dist. LEXIS 53278, 1-3 (D. Kan. July 25, 2006). בעניין

הטענות כך שיהלום את מגבלת ההיקף הנדרש,¹⁸ לעיתים מדובר בהטלת קנס על עורך הדין שניסח והגיש את כתב הטענות שלא עמד במגבלות ההיקף,¹⁹ וישנם גם מקרים שבהם מוטלת סנקציה חמורה בדמות מחיקת כתב הטענות כולו נוכח אי עמידה במגבלת ההיקף הנדרשת.²⁰

גם המשפט האנגלי כולל הסדרה והגבלות של היקף ותכני כתבי הטענות, אף אם באופן מעט מתון יותר ודקדקני פחות מזה שנגלה במשפט האמריקאי. תקנות סדר הדין האזרחי האנגליות מדגישות מספר פעמים את חובת הצדדים להציג בכתב טענותיהם טיעון תמציתי ("a concise statement").²¹ גם הוראות דיוניות שנוגעות להליכים משפטיים מסוימים (כדוגמת דיני משפחה, שירותי בריאות ציבורית וזכויות יוצרים) מחייבים את מנסחי כתבי הטענות לפעול באופן דומה.²² הפסיקה האנגלית, ובכלל זאת אף בית הלורדים, כבר קבעה כי בכך מממשים הצדדים את חובתם לסייע לבית המשפט לעשות משפט.²³ מכיוון שכך, נקטו בתי המשפט האנגליים בסנקציות של גינוי בעלי דין (עד כדי ביוש של ממש) שהגישו כתבי טענות ארוכים, הטילו הוצאות על בעלי דין שפעלו כאמור, הורו על תיקון כפוי של כתבי הטענות הארוכים, ובמקרים מסוימים אף הורו על מחיקת כתב הטענות הארוך כולו.²⁴

גם בישראל נהגו לפני התקנת תקנות סדר הדין האזרחי החדשות מספר הוראות שקבעו את הצורך בהגשת מסמכים שונים לבית המשפט באופן תמציתי.²⁵ לאורך שנים אף פעלו בתי המשפט, ובכלל

זה דובר בחריגה מהיקף כתב הטענות הנדרש, מבלי שהצד שכנגד טען כנגדה. בית המשפט קבע כי בסמכותו להעלות את הסוגיה מיוזמתו, שהרי המגבלות המוטלות על כתבי הטענות משרתות לא רק את האינטרסים של בעלי הדין אלא אף את אלה של בית המשפט. נוכח הדברים הורה בית המשפט לצד שהפר את ההגבלה האמורה לתקן את כתב טענותיו תוך פרק זמן קצוב, כך שיעמוד בדרישת ההיקף המחייבת.

¹⁸ ראו למשל את: Iota Xi Chapter of Sigma Chi Fraternity v. Patterson, 566 F.3d 138, 149-150 (4th Cir. Va. 2009).

¹⁹ ראו למשל את: Westinghouse Elec. Corp. v. N.L.R.B., 809 F.2d 419, 425 (7th Cir. 1987).

²⁰ ראו: Atkins v. Northwest Airlines, Inc., 967 F.2d 1197, 1203 (8th Cir. Minn. 1992); Mangan v. Weinberger, 848 F.2d 909 (8th Cir. Minn. 1988); Estate of Nettie K. Ray v. Garner, 1990 OK CIV APP 73 (804 P.2d 458, 1990).

²¹ בנוגע לכתב טענות בהליך אזרחי, ראו: Rule 16.4(1)(a), Rule 16.2(1)(a), Civil Procedure Rules; בנוגע לכתב טענות בהליך בוררות, ראו שם, Rule 62.4(1)(a); בנוגע לכתב טענות בתביעות קניין רוחני, ראו שם, Rule 63.20(1).

²² לכלל הדיוני החל בענייני משפחה, ראו: Family Procedure Rules, Rule 9.14(5)(a); לכלל הדיוני החל בענייני בריאות ציבורית, ראו: The National Health Service (Pharmaceutical Services) (Wales) Regulations 2020, Part 6, Rule 26(9); לכלל הדיוני החל בענייני זכויות יוצרים, ראו: The Copyright Tribunal Rules 2010, Rule 7(2)(a).

²³ "The parties and particularly their legal advisers in any litigation are under a duty to co-operate with the court by chronological, brief and consistent pleadings which define the issues and leave the judge to draw his own conclusions about the merits when he hears the case. It is the duty of counsel to assist the judge by simplification and concentration and not to advance a multitude of ingenious arguments in the hope that out of ten bad points the judge will be capable of fashioning a winner"; Banque Financière de la Cité SA v Westgate Insurance Co Ltd [1990] 2 All ER 947, 959.

²⁴ להרחבה בעניין גישת בתי המשפט האנגליים לסוגיה, ולפירוט בעניין סוג הסנקציות הנקוטות ואופן הטלתן, ראו: Hague Plant Ltd v Hague & Ors [2014] EWHC 568 (Ch); Mortgage Agency Services Number Four Ltd v Alomo Solicitors (A Firm) [2011] EWHC B22 (Mercantile); Korea National Insurance Corporation v Allianz Global Corporate & Specialty AG [2007] [2007] EWHC 1744 (Comm); Dunn v Glass Systems (UK) Ltd [2007] EWHC B2 (QB). בנימה משועשעת ועוקצנית, האופיינית לו, מציין בית המשפט בעניין Mortgage, בפסקה 25 לפסק דינו, כי סנקציות אלה הן בבחינת ריכוך היחס שלו וזו עורכי דין שפעלו באופן דומה בתקופה האליזבתנית. בעשותו כן הוא מגדיל ומביא פרטי מקרה משנת 1596 שבו נפסק כי עורך דין שהגיש כתבי טענות ארוך ומיותר היה חשוף למאסר, לביוש פומבי ולקנס משמעותי, נוכח הפגיעה והנוקש שפעולה מעין זו יצרה ויוצרת לצדדים המתדיינים, להליך השיפוטי ולמערכת המשפט.

²⁵ כאמור לעיל, דובר במספר מצומצם יחסית של הוראות דיוניות, שעסקו בעיקר בשלב הערעור בהליך האזרחי, ולכן שהקנו לבעלי הדין ולבאי כוחם חירות יחסית בעיצוב כתבי הטענות עד לשלב זה. לפירוט בדבר הוראות אלה ראו את תקנות 403(א), 406(ב), 414, 446(ב), 465(א) ו-ג) לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות. ככל שדובר בהליך עצמו צומצמו המגבלות לכאלה שעוסקות בעיקר בצורת כתבי הטענות, אך לא במבנה, בתוכן ובהיקף שלהם. ראו את תקנה 68 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות. סדר הדין החדש העביר את פירוט הדברים הנוגעים לצורת כתבי הטענות מתקנות הדיון לילקוט הפרסומים. ראו: הודעה בדבר הוראות מנהל בתי המשפט בדבר צורת מסמך ומבנהו, "י"פ התשפ"א 9478.

זאת בית המשפט העליון, כדי לשרש את הפרקטיקה שאופיינה בהארכה שלא לצורך של כתיב טענות, בעיקר באמצעות השתת הוצאות לטובת אוצר המדינה.²⁶

ההסדרה המצויה בתקנות סדר הדין האזרחי החדשות, המאופיינת בהגבלה קשיחה של כתיב הטענות, לא מבטאת אפוא משטר דיוני חלוצי או מהפכני אלא כזה שמאמץ רעיון קיים, שכבר החל את דרכו במובן מסוים עוד הרבה לפני שתקנות חדשות אלה נכנסו לתוקפן. החידוש המשמעותי של התקנות החדשות מצוי אפוא בתחימה ההדוקה והקשיחה של ניסוח ועריכת כתיב הטענות, שעתה יידרשו לעמוד בשלושה מישורי גולציה שונים. הנה הם פני הדברים.

(א) הסדרת מבנה כתיב הטענות

להבדיל מבעבר, סדר הדין האזרחי החדש מסדיר את מבנה כתיב הטענות שיוגשו לבית המשפט על ידי בעלי הדין. התקנות החדשות קובעות כי כתיב תביעה וכתבי הגנה יכללו שלושה חלקים בלבד על פי הסדר הבא: כותרת, תמצית הטענות ופירוט הטענות.²⁷ מבנה זה יחול גם על הודעות לצד שלישי, ועל כתב הגנה של צד שלישי.²⁸ הוא לא יחול על כתב תשובה, נוכח היקפו המצומצם של מסמך זה (שלושה עמודים בלבד).²⁹ הוא אף לא יחול על כתיב הטענות בהליך הדיון המהיר, וזאת נוכח הסכום או השווי המצומצם של תביעות המתבררות בהליך זה, כמו גם נוכח אופיו המהיר של ההליך.³⁰ עוד יש לציין בהקשר זה כי להבדיל מהסטנדרט העמום שנהג בעבר במסמכי הערעור המוגשים לבית המשפט,³¹ התקנות החדשות מסדירות את מבנה כתיב הערעור ואת מבנה כתיב בקשות רשות הערעור כך שיכללו שני חלקים בלבד, לפי הסדר הבא: כותרת וגוף הערעור.³²

(ב) תחימת היקף כתיב הטענות

גם כשהדברים נוגעים להיקף כתיב הטענות שמוגשים לבית המשפט, קובע סדר הדין האזרחי החדש תחימה נוקשה, וזאת להבדיל מסדר הדין שנהג עובר להחלתו. התקנות החדשות קובעות את ההיקף המרבי של כל כתיב הטענות בכל שלבי הדיון האזרחי: היקף כתיב תביעה וכתבי הגנה, כמו גם כתיב הטענות בהודעות לצד שלישי, תחומים לפי הטריבונול שאליו הם עתידים להיות מוגשים, ולפי אופי

²⁶ להרחבה ופירוט, לרבות לגבי המקורות הנורמטיביים שלאורם הוטלו הוצאות מסוג זה במקרים האמורים, ראו: רע"א 1671/15 אלמליח נ' עיריית לוד פסקה 8 (פורסם בנבו, 17.5.2015); רע"א 1514/06 תדיראן מוצרי צריכה נ' שאול (פורסם בנבו, 24.4.2006). בית המשפט העליון הרחיב בעניין ברע"א 615/11 סופר מדיק (מדיק לייט) נ' Anton Hubner CMBH & Co. KG פסקה 4 (פורסם בנבו, 27.3.2011) (להלן: "עניין סופר מדיק"): "כל המצוי בנעשה בבתי המשפט מודע לכך שבצד גידול במשקל הסגולי של הליכים (ובלא קשר למספרם של ההליכים המוגשים) קיימת תופעה של כתיב טענות, תצהירים, נספחים וכיו"ב המשתרעים על פני עוד ועוד עמודים. נתקלים אנו במסמכים בעלי היקף גדל והולך. במילים אחרות, הניירת מתרבה ומתרבה. שאלה מעניינת היא מה הסיבה לגידול הנמשך בהיקפם של המסמכים המוגשים. יהיו כאלה שיאמרו שהאשם הוא באמצעים הטכנולוגיים המשתכללים מעת לעת, מכונות צילום מהירות ומחשבים, לרבות האפשרות של 'גזור' (cut) ו'הדבק' (paste). ניתן להעלות השערות נוספות לגבי הסיבות לתופעה, אך דומה שלא ניתן לחלוק על עצם קיומה. אילו נעשתה בדיקה השוואתית, אין לי ספק שהממצא הברור היה שכתב טענות ממוצע דהיום הינו ארוך בהרבה מזה שהיה מוגש לפני שנים. תלונה חוזרת ונשנית של שופטים, ומדובר בתלונה מוצדקת, היא כי לעתים מוגשים כתיב טענות ושאר מסמכים באורך בלתי סביר. יש אף הטוענים, במידה מסוימת של בדיחות, המהולה ברצינות, שיש למדוד את המסמכים על פי משקלם ולא במספר העמודים. אין בכוונתי לומר שהדבר קורה בכל הליך, אך אין ספק שהתופעה קיימת ומתגברת ומכבידה היא על תפקודם של בתי המשפט. אין להליך על כך באופן כללי אלא באותם מקרים, והם אינם מעטים, בהם אין מתאם בין המשקל הסגולי של העניין לבין היקפם של המסמכים המוגשים. היינו, כאשר אורכם של המסמכים (שלא לומר משקלם) חורג מכל פרופורציה".

²⁷ תקנה 9(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

²⁸ תקנה 23(א) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

²⁹ תקנה 18(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

³⁰ למאפייניו הייחודיים של הליך זה, ראו את הוראות פרק י"ב לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

³¹ בעבר נדרשו בעלי הדין לנסח את כתיב הערעור "באופן תמציתי", מבלי שניתנה הנחייה ברורה אשר למבנה (ובכלל זאת אף לתוכן) של אותה תמציתיות נדרשת. לפירוט ההוראות על פי סדר הדין הוותיק, ראו את תוכן הערה 25 לעיל.

³² תקנה 134(א) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

התביעה והסעד הנדרש בה.³³ כך נקבע גם בכל הנוגע לכתבי ערעור, לבקשות רשות ערעור, ולהגשת תשובה בכתב לערעור.³⁴ היגיון קביעה זו מבוסס על הנחת הקירוב (פרוקסי) שלפיה ככל שכתבי הטענות הללו מוגשים לטריבונל גבוה יותר, כך סביר יותר להניח כי הם סביב סוגיות שמידת הקושי, המורכבות והחשיבות שעומדת ביסוד בירורם גבוהה יותר, ולכן שקיימת הצדקה להרחיב את ההיקף המותר של כתבי טענות אלה. צדו השני של המטבע מובן מאליו: ככל שכתבי טענות אלה מיועדים להיות מוגשים לטריבונל נמוך, כך גדלה הסבירות שלפיה הם עוסקים בעניינים שמידת המורכבות, הקושי והחשיבות שבהם נמוכה יותר, ולכן קיימת הצדקה לצמצם את היקפם.³⁵

להבדיל מהאמור לעיל, היקף כתבי תשובה הוא אחיד – היינו לא תלוי בזהות הטריבונל שאליו הוא מוגש, בטיב העניין נשוא המחלוקת או בסעד המבוקש – וכאמור מצומצם מאוד בהיקפו, נוכח אופיו של כתב טענות זה.³⁶ גם היקף בקשות הביניים שמוגשות במהלך בירור התביעה אינו תלוי בזהות הטריבונל שאליה מוגשת הבקשה, ולא בטיב התביעה ובסעד שנדרש בה.³⁷

(ג) הגבלת תוכן כתבי הטענות

עוד הגבלה חשובה של סדר הדין האזרחי החדש בכל הנוגע לכתבי הטענות נוגעת בתוכנם של מסמכים אלה. התקנות החדשות קובעות מה ייכתב, ומה לא ייכתב, בכל חלק וחלק שמרכיב את כתבי הטענות המוגשים לבית המשפט בכל שלב בהליך האזרחי. כתבי תביעה וכתבי הגנה, כמו גם כתבי הטענות בהודעות לצד שלישי וכתבי הערעור, מחויבים להיות ממוקדים בפרטים מסוימים, ובהם בלבד, שיש בהם כדי לאפשר לבית המשפט לעמוד על זהות בעלי הדין ובאי כוחם, טיב המחלוקת שמתקיימת בין הצדדים, עילת התביעה, הסעד המבוקש, ומספר טענות מצומצם שיאפשר לבית המשפט לעמוד על עמדת הצדדים עובר להופעתם לפניו.³⁸ לעילות התביעה (ובעיקר לאיחוד מספר עילות כלפי נתבע אחד בשל מסכת עובדתית אחת) ולסעדי התביעה (ובעיקר לצורך לכלול בכתב התביעה את כל הסעדים בגין עילת תביעה אחת) הוקדשו תקנות ייעודיות,³⁹ שינותחו בתת-פרק 4 שלהלן.

בנוסף לכך, סדר הדין החדש קובע הגבלה על התוכן ועל המועד שבו רשאים בעלי הדין להעלות טענות משפטיות בכתבי הטענות שאותם הם מגישים לבית המשפט. כך, אסורה העלאת טענה עובדתית סותרת או חלופית, תחומה היכולת להעלות טענות מקדמיות בכתב ההגנה, וממוקדת

³³ לעניין כתבי תביעה וכתבי הגנה, ראו: תקנה 9(ד) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. לעניין כתבי הטענות בהליכי צד שלישי, ראו: תקנה 23(א) לתקנות אלה.

³⁴ תקנה 134(א)(3) ותקנה 140(א)(1) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

³⁵ מבחן דומה נוהג בדין הדיוני בישראל בכל הנוגע לחלוקת הסמכות העניינית בין בתי המשפט האזרחיים. להרחבה, ראו: רע"א 6500/19 גבריאל נ' אשד פסקה 18 (פורסם בנבו, 7.5.2020).

³⁶ תקנה 18(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

³⁷ תקנה 50(5) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. בכגון דא הוחרג היקפה של בקשה למתן סעד זמני, נוכח אופייה של בקשה זו, כמו גם נוכח התנאים והדרישות הייעודיות שבהן נדרש לעמוד מבקש בקשה זו. תנאים ודרישות אלה הם שונים מהדרישות שבהן נדרש לעמוד מגיש בקשת ביניים שאינה למתן סעד זמני, ויש בהן כדי להצדיק את הארכת היקף כתב הבקשה. לפירוט התנאים הנוגעים לבקשה למתן סעד זמני, ראו את הוראות פרק ט"ו לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

³⁸ אשר לכתבי תביעה וכתבי הגנה, ראו: תקנות 14-10 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. אשר לכתב תשובה, ראו את הוראת תקנה 18(א) לתקנות אלה. אשר לכתבי הטענות בהודעה לצד שלישי, ראו את הוראת תקנה 23(א) לתקנות אלה. אשר לכתבי הערעור, ראו את הוראת תקנה 134(א)(1)-(2) לתקנות אלה.

³⁹ תקנות 24-25 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

האפשרות להציג טענות חוסר סמכות וטענות הנוגעות לתניות שיפוט זר ופורום לא נאות בשלבי דיון מסוימים בהליך, ורק בהם.⁴⁰

לבסוף, עוגנה פסיקתו של בית המשפט העליון בעניין שמירת הלשון בכתב הטענות, כך שזו לא תהא מבזה, מבישה או משתלחת.⁴¹ הוראה זו עוסקת לא רק בתוכן המותר והאסור לכתיבה בכתבי הטענות, אלא מרחיבה את היריעה לכיוון סגנון כתיבתו של תוכן זה, תוך שהיא מחייבת את המתדיינים ובעיקר את באי כוחם הן לסגנון התנסחות מאופק ומכבד והן להימנעות מהתנסחות מזלזלת שאינה מכבדת את קהילת השיח המשפטי ואת בית המשפט.

בהסדרת כתבי הטענות בשלושת מישורים אלה – מבנה, היקף ותוכן – כפופים בעלי הדין לא רק להוראות בדבר האסור והמותר לכתיבה ולהגשה לבית המשפט, אלא אף לסנקציה שלא הופיעה בסדר הדין הוותיק: אי קבלת מסמך. על פי ההוראה החדשה, מסמך ובכלל זאת כתב טענות שחורג מדרישות התקנות לא יועבר לידי בית המשפט וייעצר הלכה למעשה על שולחנו של המזכיר המשפטי, שתפקידו לוודא את יישום ואכיפת הוראת התקנות הנוגעות לכתבי הטענות.⁴²

2. העמקת משטר כתבי הטענות המיידעים

ממבט-על ניתן להבחין בין שני סוגים של משטרים דיוניים שמאפיינים כתבי טענות באופן עקרוני: האחד ידוע בשמו "כתבי טענות מיידעים" (notice pleading), והשני מוכר בכינויו "כתבי טענות מפורטים" (Fact pleading).⁴³ כתבי טענות מהסוג הראשון דורשים מבעלי הדין סטנדרט מצומצם של פירוט עובדתי, ומחייבים אותם אך לתיאור תמציתי של הפרטים הרלבנטיים הנוגעים לפלוגתא (כדוגמת זהות הצדדים וסמכות בית המשפט), לעילת התביעה (או לטענת ההגנה), ולסעד המבוקש (או לטענת ההגנה בעניין סעד זה). תכליתם של כתבי טענות מסוג זה אינה לברר את טענות הצדדים או את דיות ראיות כל אחד מהם, אלא אך ליידע את בר הפלוגתא בדבר הגשת התביעה ועל אודות מאפייניה הראשוניים מבחינה עובדתית ומשפטית. מכאן שם. להבדיל, כתבי טענות מהסוג השני מבקשים, כשם, להעניק למתדיינים מידע רב על אודות הפלוגתא שביניהם, לרבות העמקה במאפייניהם המשפטיים והעובדתיים של עליות התביעה, אמצעי הוכחתן, סיכויי ההצלחה של ההליך והסעד הנדרש בו.⁴⁴

ההבדלים בין שני סוגי כתבי הטענות ברורים: כתבי טענות מפורטים דורשים מבעלי הדין עבודה מדוקדקת ומאומצת עובר להגשתם לבית המשפט, דבר שיש בו כדי להכביד על בעלי דין מוגבלים באמצעים או לא מיוצגים, לעיתים עד כדי הערמת קושי בכניסה לבית המשפט ובמימוש הזכויות המהותיות באמצעות ההליך האזרחי. בעיקר אמורים הדברים מקום שבו מידע או ראיות הנדרשים לצורך אישוש התביעה או ההגנה קשים להשגה (אם משום שהם מצויים בידי הצד שכנגד ואם משום

⁴⁰ תקנות 27-29 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁴¹ תקנה 32 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. כאמור, תקנה זו מעגנת את פסיקתו של בית המשפט העליון בעניין. להרחבה, ראו: עלי"ע 9/89 יובל נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בבאר שבע, פ"ד מד(1) 705 (1990); עלי"ע 10/81 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל-אביב-יפו נ' פלוני, פ"ד לו(3) 379 (1982); עלי"ע 6039/93 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב נ' סעדיה, פ"ד מט(5) 733 (1996).

⁴² תקנה 33(א) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. מקום בו בעל הדין אינו מיוצג, קובעת ההוראה כי המזכיר המשפטי יפרט את הפעולות שעל בעל הדין לנקוט על מנת לרפא את הפגם הדיוני. ראו את הוראת תקנה 33(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁴³ להרחבה, ראו: רוזן-צבי, לעיל הערה 3, בעמוד 383.

⁴⁴ להרחבה, לרבות בכל הנוגע למעבר של המשפט הדיוני הפדראלי האמריקאי לסטנדרט מפורט, ולכן מחמיר יותר, של כתבי טענות, ראו: ערן טאוס יג "הפירוט העובדתי הנדרש בכתבי טענות והסטנדרט הראוי לסילוק תביעה על הסף בהיעדר עילה" עלי משפט ט 111, 119-130 (תשע"א)

שהצד הנדרש להם לא יודע כלל על קיומם עד לשלב הגילוי המוקדם). מן העבר השני, כתבי טענות מסוג זה מעניקים למתדיינים, ובעיקר לבית המשפט, תמונת מצב מדויקת יחסית של הפלוגתא, דבר שיאפשר לצדדים לשקול את צעדיהם באופן מושכל (למשל בשאלה האם פניהם לפשרה או להתמודדות משפטית), ולבית המשפט את האפשרות לעמוד על טיב התביעה וטיב ההגנה עוד בטרם החל הדיון המשפטי (ולכן להגדיל את יכולתו לסלק על הסף תביעות שאין בהן ממש, ובכך לחסוך במשאבים פרטיים וציבוריים שאין הצדקה בהוצאתם). להבדיל, כתבי טענות מיידעים מאפשרים לבעלי הדין כניסה נדיבה יותר בשערי בית המשפט, גם מקום שבו העובדות כהווייתן אינן ברורות להם עד תום או שחלק מהראיות אינן מצויות בידיהם. מכיוון שכך הם מצמצמים את הסיכויים לסילוק תביעות על הסף, ובמקביל מגדילים את פוטנציאל העומס על מערכת המשפט. לתוצאה זו משמעויות כבדות משקל על הגדלת העלויות האישיות והציבוריות הכרוכות במצב דברים זה, כמו גם בהגדלת הפוטנציאל להגשת תביעות סרק.⁴⁵

התקנות הוותיקות עיצבו לאורך שנים משטר שנטה במובהק לכיוון כתבי טענות מיידעים, בוודאי ככל שדובר בסדר הדין הרגיל. אוסף לא מבוטל של הוראות בתקנות אלה קבע כי כתבי הטענות יכילו רק את העובדות שעליהן מסתמכים בעלי הדין, ולא את הראיות הבאות להוכיח עובדות אלה.⁴⁶ בעלי הדין נדרשו, בעודם מנסחים את כתבי הטענות, אך לתיאור עובדתי מינימאלי של רכיבי טיעוניהם, ללא צורך בפירוט או בהעמקה של אמצעי ההוכחה או ההפרכה שיינקטו על ידם בהמשך ההליך.⁴⁷

סדר הדין האזרחי החדש שומר על מצב דברים זה ואף מעמיק אותו. התקנות החדשות קובעות במפורש כי כתבי הטענות יכילו תיאור תמציתי של בעלי הדין, של הסעד המבוקש, ושל העובדות שמבססות את טענות התביעה או ההגנה, כמו גם את סמכותן של בית המשפט.⁴⁸ כך גם לגבי תביעה שכנגד והודעה לצד שלישי.⁴⁹ עניינו הרואות: בעלי הדין נדרשים אך לתיאור קצר של העובדות המכוננות את רכיבי תביעתם או הגנתם, אך לא לפירוט המסד המשפטי של תביעה זו, לא לדיון בסיכויי ההצלחה של טענותיהם, ולא להצגת ראיות או אמצעים להוכחת טענות אלה.⁵⁰

יתרה מכך, ההוראה הדיונית שהטילה על הצדדים, על פי התקנות הוותיקות, דרישת פירוט מוגברת בכתב הטענות מקום שבו בעל הדין טוען טענת מצג שווא, תרמית או זדון, בוטלה בתקנות החדשות ואינה קיימת עוד על פי סדר הדין החדש.⁵¹ גם ההוראות הדיוניות שהטילו על הצדדים, על פי התקנות הוותיקות, דרישת העלאת טענת ידיעה, כוונה ומרמה או הצגת טענת קיום חוזה או קשר בין בעלי הדין, בוטלה בתקנות החדשות, ואינה עוד חלק מסדר הדין החדש.⁵²

⁴⁵ להרחבה בעניין סוגי כתבי הטענות, לרבות בכל הנוגע למשמעויות האישיות והחברתיות של כל אחד מהם, ראו: A. Benjamin Spencer, *Understanding Pleading Doctrine*, 108 MICH. L. REV. 1 (2009); A. Benjamin Spencer, *Plausibility Pleading*, 49 B. C. L. REV. 431 (2008).

⁴⁶ ראו למשל את לשון תקנה 59(5) ואת הוראת תקנה 71 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות.

⁴⁷ להרחבה, לרבות בעניין גישת הפסיקה לסוגיה, ראו: טאוסג, לעיל הערה 44, בעמ' 112-119.

⁴⁸ ראו את לשון תקנה 11 ותקנה 13 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁴⁹ לעניין תביעה שכנגד, ראו את לשון תקנה 21(ב) לתקנות החדשות. לעניין הודעה לצד שלישי, ראו את תקנה 23(א) לתקנות אלה.

⁵⁰ דרישה מעין זו קיימת לא בשלב הגשת כתבי הטענות אלא לאחריו, בעת שבעל הדין מגיש את רשימת בקשותיו. אז מורות התקנות כי עליו לציין את סוג הבקשה, ולפרט באופן תמציתי את עניינה, לרבות את הראיות שהוא מבקש להביא בתמיכה לה. ראו את הוראת תקנה 49(ה) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. כאמור, דרישה זו לא נוגעת להגשת כתבי הטענות אלא לשלב שלאחר הגשתם.

⁵¹ המדובר בתקנה 78 לתקנות סדר הדין הוותיקות. הוראה דומה אינה קיימת בתקנות החדשות.

⁵² המדובר בתקנה 77 ובתקנה 79 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות.

תוצאת הדברים היא אפוא ברורה: סדר הדין האזרחי החדש מבקש לעצב משטר כתבי טענות מיידעים, כזה שמתווה עבור המתדיינים נורמה מצומצמת ומוקדת של תיאור עובדתי ראשוני בלבד, ללא הדרישות הנלוות לכתבי טענות מפורטים. לבד ממתן אפשרות נרחבת לבוא בשערי בית המשפט ולעמוד על זכויות מהותיות, יש בסדר דין זה אף קביעה הנוגעת לסטנדרט סילוק כתבי הטענות על הסף שעתיד להתקיים לפיו: אם סף הכניסה בשערי בית המשפט הוא נמוך, הרי שרף סילוק התביעות על הסף אמור להיות גבוה במובהק, היינו כזה שמתקיים במקרים המעטים והספורים המפורטים במפורש בתקנות. דרך המלך של סילוק זה היא באמצעות מחיקה על הסף.⁵³ דחייה על הסף, שמשמעותה נעילת דלתות בית המשפט בפני התובע, היא לשיטת סדר הדין החדש בבחינת חריג השמור למצבי קיצון בלבד.⁵⁴ על משמעות העומק של הדברים יורחב בחלקו השלישי והאחרון של המאמר.

3. חיזוק הדרישה להתמקדות בליבת הפלוגתא שבין הצדדים

ההתמקדות בלב הסכסוך שמתקיים בין הצדדים להליך האזרחי הייתה אחד מיעדיו של מערך כתבי הטענות בסדר הדין הוותיק. לצורך כך קבע סדר דין זה רשימה סגורה של עניינים שיופיעו בכתב התביעה ובכתב ההגנה (מבלי לאפשר פירוט מעבר לעניינים אלה),⁵⁵ אפשר צירופים ושינויים של בעלי דין בהליך,⁵⁶ ואף העניק לצדדים ולבית המשפט את האפשרות לתקן את כתבי הטענות כך שיצביעו על עיקר הפלוגתא שבה יש להכריע.⁵⁷

סדר הדין האזרחי החדש לא רק ששימר את כל האמצעים האמורים, הוא אף נקט בשלושה אמצעים נוספים על מנת לחזק את דרישת ההתמקדות במרכז הסכסוך שבין הצדדים: ראשית, הוא נקט לשון מפורשת, בבחינת צורך, שיש בה כדי להצהיר מה נדרשים הצדדים להליך להעמיד בחלק הארי של כתב הטענות: "חלקו השלישי של כתב הטענות יכלול את פירוט העובדות המשמשות יסוד לכתב הטענות וכל מידע נוסף, שתכליתו לסייע בהבהרת המחלוקת ובמיקוד הפלוגתאות שבין בעלי הדין".⁵⁸ אמירה זו היא בחזקת הצהרת כוונות, מפה ומצפן הן עבור בעלי הדין והן עבור בית המשפט לאמור כי על כתבי הטענות לעסוק בסכסוך הדורש הכרעה ולא בכל עניין אחר שאין מקומו במסמך זה.

שנית, ובהמשך לכך, סדר הדין האזרחי החדש קובע מספר הוראות, שלא התקיימו בסדר הדין הוותיק, שיש בהן כדי לחתור ליישום מטרה זו הלכה למעשה. כזו היא ההוראה שלפיה כתבי הטענות נדרשים לעמוד במגבלת עמודים קשיחה.⁵⁹ כזו היא אף הקביעה שלפיה יש לנסח את כתבי הטענות כך שתוכנם יוגבל לעניינים מסוימים בלבד.⁶⁰ שתי הוראות אלה, שנדונו בתת-הפרק הראשון של חלק זה, מבקשות להפוך את כתבי הטענות לא רק לכאלה שמנוסחים באופן מדויק, תמציתי ובהיר, ולא רק למנוע את התופעה שלפיה כוללים מסמכים אלה תלי תלים של עמודים

⁵³ תקנה 41 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁵⁴ ובלשון כותרת תקנה 43 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות, "דחיית תביעה במקרים מיוחדים". בכך עיגנה התקנה את פסיקתו רבת השנים של בית המשפט העליון בסוגיה זו. ראו: ע"א 8945/09 לוינ' דיסקונט ישראל שוקי הון והשקעות פסקה 4 (פורסם בנבו, 5.5.2011); ע"א 5634/05 צוקית הכרמל פרויקטים נ' מיכה צח חברה לקבלנות כללית פסקה יד (פורסם בנבו, 4.6.2007).

⁵⁵ ראו את לשון הוראת תקנה 9 רישא לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות ("ואלה הפרטים שיכיל כתב תביעה, וחיי מן האמור בתקנות להלן לא יכיל אלא פרטים אלה").

⁵⁶ תקנות 21-26 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות.

⁵⁷ תקנות 91-96 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות.

⁵⁸ תקנה 14(א) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁵⁹ תקנה 9(ד) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁶⁰ תקנות 10-14 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

מיותרים וארוכים, אלא אף לקדם התמקדות בעיקר הסכסוך שמתקיים בין הצדדים להליך, וכך לעצב הליך זה באופן שיאפשר בירור הוגן ויעיל בסוגיות העיקריות הדרושות להכרעה.

שלישית ואחרונה, סדר הדין החדש השמיט בכוונת מכוון מספר הוראות שנהגו בתקנות הוותיקות שעלולות היו לסכל את יישום הדרישה להתמקדות בליבת הפלוגתא בין הצדדים, או למצער להקשות על ביצועה. כאלה הן ההוראות שעסקו בחובת הפירוט הנוגעת לטענת מצג שווא, תרמית או זדון, ובדרישת העלאת טענת ידיעה, כוונה ומרמה או בהצגת טענת קיום חוזה או קשר בין בעלי הדין, ונדונו בתת-הפרק הקודם.⁶¹ לשיטת סדר הדין החדש, יש בניכוש הוראות אלה כדי להגדיל את סיכויי טיוב ניסוח כתבי הטענות, כך שאלה אכן יתמקדו בלב הסיבה שבגינה הוגשה התובענה לבית המשפט, ולכן אין להן עוד מקום בתקנות הדיון.

מערך כתבי הטענות בסדר הדין החדש מבקש אפוא לנטרל ככל הניתן מכשולים בדרך לזיקוק הפלוגתאות בכתבי הטענות, לנקות ככל האפשר "רעשי רקע" שיש בהם כדי להאפיל, ולא להבהיר, להתפרש ולא להתמקד. לצורך כך הוא נוקט אמצעים אקטיביים שיש בהם הן שימור הוראות וותיקות שחותרות להשגת מטרה זו, והן יצירה של הסדרים חדשים שמבקשים להגדיל את סיכויי מימושה.

4. צמצום שיקול דעת התובע באשר למיצוי עילות וסעדים

סדר הדין הוותיק העניק לתובע את האפשרות, היינו את היכולת לבחור, לאחד מספר עילות תביעה נגד נתבע: רצה התובע, יכול היה לבחור באיחוד כאמור, לא רצה, יכול היה להגיש תביעה עצמאית בגין כל עילת תביעה.⁶² בהמשך לכך, מקום בו הנביעה עילת תביעה אחת מספר סעדים, יכול היה תובע, לפי התקנות הוותיקות, לבחור אם לתבוע את כולם או את מקצתם, ואם לא תבע את כולם, נזקק לאישור בית המשפט על מנת לתבוע סעד שלא תבע.⁶³

סדר הדין החדש הופך מצב דברים זה על ראשו. עתה, התובע חייב לאחד בכתב תביעה אחד את כל עילות התביעה שקמות לו כלפי נתבע אחד בגין אותה מסכת עובדתית.⁶⁴ הוא איננו רשאי לפצל את עילות התביעה הללו ולהגיש תביעה עצמאית בגין כל אחת ממנה. הוא אף אינו רשאי להשמיט עילת תביעה שקמה לו נוכח אותה מסכת עובדתית. בהמשך לכך, מקום בו מנביעה עילת תביעה אחת מספר סעדים, חייב התובע לכלול בכתב התביעה את כל הסעדים שאותם הוא מבקש בשל עילה זו, והוא רשאי לפצלם אך באישור בית המשפט או אם הדין מתיר זאת.⁶⁵

התקנות החדשות יוצרות אפוא חידוש של ממש: צירוף העילות והסעדים מצמצם את שיקול דעת התובע, שהיה מנת חלקו לפי התקנות הוותיקות, מתוך מטרה לכונן הליך אחד, שלם ומלא, שעתידי לפתור את מכלול הסכסוך המתקיים בין בעלי הדין. בבסיס מטרה זו עומד הרצון לקדם את עקרון סופיות הדיון, לחסוך במשאבים פרטיים וציבוריים (בעיקר זמן וכסף), להפחית את מספר התיקים שמוגשים לבית המשפט, למנוע את הטרדתו (גם את החשש מפני תביעה) של נתבע-בכוח מספר

⁶¹ תקנות 77-79 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות. השוו להוראת תקנה 89 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות, גם היא הוראה שאינה קיימת עוד בתקנות החדשות.

⁶² תקנה 46(א) לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות.

⁶³ תקנה 45 לתקנות סדר הדין האזרחי הוותיקות.

⁶⁴ תקנה 24 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁶⁵ תקנה 25(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

פעמים בגין אירוע אחד, ולאין את הסיכון שבקיום הכרעות סותרות בגין אותו אירוע, מצב דברים שיכול היה להתקיים לפי הדין הקודם נוכח היכולת לבצע פיצול עילות לפי שיקול דעת התובע.

ב. נפקות מערך כתבי הטענות החדש: יתרונות וחסרונות

הדיון שנערך לעיל הצביע על שתי מגמות עומק שסדר הדין החדש מנביע במצטבר: האחת, חיזוק היסודות האינקוויזיטוריים בהליך, וצמצום שיקול הדעת ויכולת הפעולה של בעלי הדין בעיצוב כתבי טענותיהם. השנייה באה לידי ביטוי בהרחבת יכולת הכניסה לבית המשפט, בהגבהת סף סילוק התביעות על הסף, ובהגדלת הסיכון להעמסת המערכת בתביעות, לרבות כאלה שאין תוחלת בבירורן. למגמות אלה מספר משמעויות חשובות הן בנוגע למתדיינים בכוח ובפועל בהליך החדש, והן בנוגע למערך בירור הסכסוכים האזרחי בכללותו. הנה הם פני הדברים.

1. השפעה מסתברת על ההליך, ניהולו ומשכו

מערך כתבי הטענות בסדר הדין האזרחי החדש דורש מבעלי הדין השקעת עבודה מאומצת ומדויקת עובר להגשת כתב טענותיהם, בוודאי יותר בהשוואה לסדר הדין הוותיק. עתה, לא ניתן עוד לנסח את כתב הטענות כלאחר יד, להשליך למסמך זה מספר רעיונות בסדר אקראי, ולהמשיך בדרכנו משל לא אירע דבר. סדר דין חדש זה דורש ממנסחי כתב הטענות הכרה מוקדמת של פרטים (ובמידה מסוימת אף בירור מסודר שלהם); חשיבה סדורה על אודות עילת התביעה או ההגנה, הסעד הרלבנטי, והטיעונים שאותם הם מבקשים להעביר לצד שכנגד ולבית המשפט; ואופן כתיבה שיהא בו כדי דיוק, ליטוש וזיקוק של עמדתם הדיונית בסכסוך זה.

דרישות אלה מצמצמות את מרחב הפעולה הפוטנציאלי של המתדיינים ובאי כוחם, בוודאי ביחס לזה שהתקיים בעבר. הוא אף מחייב אותם לדרישות דיוניות שלא נהגו קודם לכן. בטווח הקצר, הדבר עלול להיתפס כבעייתי, בעיקר עבור מי שלא אמון על התנהלות מסוג זה נוכח חולשתו היחסית או נוכח היותו בלתי מיוצג. בדיוק לשם כך קובע סדר הדין החדש שורת הוראות שיש בהן כדי לייצע ולהנחות בעלי דין מסוג זה לגבי הדרך שבה יוכלו להביא את דברם בפני בית המשפט באופן שלם והוגן.⁶⁶

אבל בטווח הארוך אנו צפויים להתנהל בהליך שבו יוגשו כתבי טענות מצומצמים בהיקפם (בוודאי ביחס לעבר), בעלי מבנה אחיד, שעוסקים במספר קבוע וממוקד של עניינים מסוימים. מערך זה יאפשר הן לבעלי הדין והן לבית המשפט זיהוי מהיר, נכון ויעיל יותר של הפלוגתאות המצויות במחלוקת בין הצדדים; הוא יאפשר לצדדים ולבית המשפט להבין, כבר בשלב מוקדם מאוד של ההליך, את מערך היחסים שהתקיים בעבר ושמתקיים בעת הגשת כתבי הטענות בין בעלי הדין ביחס לפלוגתא זו; הוא יעניק לצדדים להליך זה את היכולת להבין בצורה אמינה יותר מבעבר מהם הסיכויים ומהם הסיכונים שעומדים בפניהם, וכך לשקול באופן מושכל את רצונם לסיים את הסכסוך בפשרה או לפנות למערכה דיונית ארוכה; והוא יסייע לבעלי דין שבחרו בדרך המערכה המשפטית להכין בצורה רצינית ושיטתית את דרכם בהליך עתידי זה. מסיבה אחרונה זו, הוא אף

⁶⁶ העיקריות שבהן היא הוראת תקנה 33(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות, המאפשרת את תיקון הפגם; הוראת תקנה 33(ג) לתקנות אלה, שקובעת מנגנון יידוע עבור מי שאינו צפוי לדעת את שהוא נדרש לדעת בשלב זה; והוראת תקנה 33(ד), המאפשרת השגה וביקורת על סנקציה שמוטלת על מי שלא עמד בדרישת התקנות החדשות בעניין כתבי הטענות.

צפוי לקצר את משך ההליך המשפטי, או למצער לאפשר לבית המשפט לחתור לקיצורו נוכח טיב הסכסוך ומהות טענות הצדדים.

2. עידוד פשרות והעמקת הבחירה החופשית של המתדיינים

על פניו נראה כי משטר דיוני המעמיק את היות כתבי הטענות מיידעים מצמצם את סיכויי המתדיינים להגיע להחלטה מושכלת ומנומקת אשר לשאלת הפשרה, וזאת נוכח מיעוט המידע הכלול במסמכים אלה. אלא שהלכה למעשה תמונת הדברים מורכבת יותר. מערך כתבי הטענות בסדר הדין החדש עשוי, כמכלול שלם, ממספר רכיבים שיש בהם לא רק כדי לצמצם ולמתן את החשש בדבר הקטנת סיכויי הפשרה, אלא אף לאיינו ממש. כזו היא למשל הדרישה להגשת כתבי טענות קצרים, פשוטים וברורים הבנויים במתכונת אחידה וקבועה לפי סדר ידוע מראש. בדרישה זו יש כדי להקטין משמעותית את הסיכוי לכלול בכתבי הטענות מידע חבוי שנגלה אך ליודעי חן. היא מחייבת את בעלי הדין לטיעון גלוי ומפורש, ולכן לכזה שהוא אף מובן וברור.

במצב דברים זה, פשיטא כי גדלה יכולתם של בעלי הדין להבין נכוחה את טענות הצד שכנגד, ולכן אף את סיכויי ההצלחה שלהם בהליך, כתובעים או כנתבעים. מכאן שאף גדל הסיכוי וגדלה היכולת לשקול באופן שלם ומלא יותר את הצורך או הרצון שלהם בפשרה (או בהמשך קיומו של הליך מבוסס עימות). נראה אפוא כי מערך כתבי הטענות החדש מבקש לעודד פשרות בין בעלי הדין בהליך, ולמצער לאפשר לצדדים אלה לשקול את צעדיהם בתבונה נוכח הבנת המצב שבו הם נמצאים לאשורו.⁶⁷

במקום שבו ניתן לאפיין פערים מובהקים, ובכלל זאת פערי כוח בולטים, בין המתדיינים בהליך, הרי שעידוד פשרות מנביע אוסף של בעיות שיש בהן כדי לפגוע באוכלוסיות חלשות סוציו-אקונומית, כמו גם כדי להנציח את הפערים שמתקיימים בינן ובין האוכלוסייה הכללית.⁶⁸ אלא שההליך האזרחי הרגיל מאופיין, בין השאר, בעיוורון אפרורי בנוגע לזהות ולמיהות הגורמים השונים הנוטלים בו חלק כתובעים או כנתבעים. מכיוון שכך, הוא מבקש, ובצדק, לעודד פשרות, ובה בעת לאפשר לצדדים את קבלת מירב המידע וההזדמנות לצורך הכרעה עצמאית שתוביל אותם לפשרה הוגנת ככל האפשר בנסיבות העניין.

כך בדיוק נוהג מערך כתבי הטענות בסדר הדין האזרחי החדש. הוא מאפשר לצדדים להבין את מצבם המשפטי נכוחה, ובמקביל מעמיד את אפשרות הפשרה כערך חברתי חשוב שיש בו כדי לתרום לא רק לטיוב פעולתה של מערכת המשפט אלא גם ככזו שעשויה למקסם את האינטרסים והרצונות של המתדיינים בה.⁶⁹ במצב שכזה לבעלי הדין ניתנת חירות הבחירה – ירצו, יוכלו לסיים את הפלוגתא בשלב מוקדם יחסית של ההליך, ותוך השקעת משאבים מוגבלת בהשוואה לזו המצופה בהמשכו של הליך זה; לא ירצו, יוכלו להמשיך בבירור הפלוגתא במסגרת ההליך האזרחי, ולאור הסדר, השלבים והכללים שהוא מתווה.

⁶⁷ לצורך כך קבע סדר הדין האזרחי החדש הוראות משלימות, היינו כאלה שאינן חלק משלב הגשת כתבי הטענות, שיש בהן כדי לסייע לצדדים בכך. העיקרית שבהן היא זו המחייבת את הצדדים לקיים דיון מקדמי ופגישת מהו"ת. ראו את הוראות פרק ד' לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁶⁸ ראו, כדוגמה, את: אסף טבקה "בית המשפט לתביעות קטנות בישראל: מגמות רעיוניות, דיוניות ונורמטיביות בנוגע לאנשים החיים בעוני" **משפטים** מט' 2013 (2019).

⁶⁹ Samuel Issacharoff & Robert H. Klonoff, *The Public Value of Settlement*, 78 *FORDHAM L. REV.* 1177 (2009); Leora Bilsky & Talia Fisher, *Rethinking Settlement*, 15 *THEORETICAL INQ. L.* 77 (2014).

3. חתירה להגדלת פוטנציאל היעילות

כללים דיוניים הם יעילים אם התועלות שהם מייצרים, עבור בעלי-הדין ועבור החברה בכללותה, צפויות להיות גדולות יותר מהעלויות, הפרטיות והציבוריות, הכרוכות בקיומו של הליך זה.⁷⁰ מערך כתבי הטענות בסדר הדין האזרחי החדש מבקש להגדיל את הסיכוי לייעול הליך בירור הסכסוך בין הצדדים, ובכך חותר למימושה של מטרה זו. בסיס הדברים נובע מהחיוב שמייצרות התקנות החדשות לכתובת כתבי טענות קצרים, ממוקדים ואחידים בתצורתם. דרישה זו עשויה, אם היא אכן תישמר ותיאכף, לחסוך במשאבי זמן וכסף הן כשמדובר בבעלי הדין בפועל והן כשעסקינין בבית המשפט ובמערכת בירור הסכסוכים המדינתית. וכל זאת מדוע? כתבי טענות מסוג זה אמורים להיכתב כתבנית אחידה שעל בעל הדין הפוטנציאלי למלא בהם את הפרטים הרלבנטיים לסכסוך הנתון, בסדר ובמבנה קבוע. אמנם כתבי טענות כאלה לא קל יחסית לכתוב (ודאי כשמדובר במי שלא אמון על כתיבת מסמכים מסוג זה בדרך שגרה), אך – וזה העיקר – נוה, קל, פשוט ומהיר יחסית להבין, ולחלוץ מהאמור בהם את עיקר העילה, הסעד והטענות שמבקש כל צד להעלות כלפי יריבו. בדרך זו לא רק שבעלי הדין בפועל עשויים לצאת נשכרים, אלא גם בית המשפט, שעתיד לא להתקשות באיתור מדויק ופשוט יחסית של הרכיבים השונים שאותם הוא נדרש ללבן ושבהם הוא עתיד לפסוק.⁷¹

כאמור, עיצוב מערך כתבי הטענות באופן שבו הוא עוצב בתקנות החדשות עלול להוביל להגדלת סך התביעות שיוגשו לבית המשפט, בעיקר נוכח הקלות היחסית שבניסוח כתבי טענות אלה, כמו גם נוכח הגבהת רף הסילוק על הסף של תובענות. חשש זה עשוי להצטמצם, וזאת נוכח שלושה מאפיינים והוראות שמצויות בתקנות הדיון החדשות, שיש בהן כדי לאזן את העומס השיפוטי המוטל על כתפי המערכת: ראשית, הוראות הדיון החדשות בעניין איחוד העילות והסעדים עשויות להקטין את מספר התיקים שיוגשו לבית המשפט. כזכור, סדר הדין החדש לא מאפשר את פיצולן של עילות תביעה שקמות לתובע כלפי נתבע אחד בגין אותה מסכת עובדתית. תובע זה גם מחויב לפי סדר הדין החדש לכלול בכתב תביעתו את כל הסעדים שאותם הוא מבקש בגין עילת התביעה. בהוראות אלה יש כדי להצביע על אפשרות להפחתה של כמות התביעות שיוגשו לבירור משפטי, בוודאי ביחס לעבר, שאז התיר סדר הדין הוותיק פיצול עילות וסעדים בנסיבות מסוימות.

שנית, סדר הדין החדש מייצר חיץ בין התובענות שמוגשות לבירור בית המשפט ובין פעולתו המעשית של בית המשפט בבירור תביעות אלה. חיץ זה בא לידי ביטוי בהוראה שלפיה מסמכים, ובכלל זאת כתבי טענות, שלא יעמדו בדרישות הקבועות בתקנות, לא ייחשבו תקינים בעיני

⁷⁰ שאלת היעילות הדיונית נבחנה לעומקה על-ידי חוקרי הגישה הכלכלית למשפט במסגרת מספר רב של עבודות חשובות. ברי כי עבודה צנועה זו אינה המקום המתאים להרחבה על אודות נושא זה. לפירוט רבתי הנוגע לשאלת היעילות הדיונית כתכלית המבססת את החשיבה הכלכלית על ההליך האזרחי, ראו: Richard A. Posner, *An Economic Approach to Legal Procedure and Judicial Administration*, 2 J. LEGAL STUDIES 399 (1973); Louis Kaplow and Steven Shavell, *Fairness Versus Welfare*, 114 HARV. L. REV. 961, 1186-1225 (2000-2001). ראו אף את הרחבתם של הדברים, בבחינת הצורך לבחון כגון דא אף את ההפסד המוסרי (Moral Cost) הנובע מהכרעה שיפוטית מוטעית, ומהצורך הנלווה לכך לצמצם לכדי מינימום אף עלות זו: Michael Bayles, *Principles for Legal Procedure*, 5 LAW & PHILOSOPHY 33 (1986). ראו: יששכר רוזן-צבי **ההליך האזרחי** 41-47 (2015). לניתוח עומק של רכיבי ההליך האזרחי מבעד לעדשת הניתוח הכלכלי, ראו: אלון קלמנט "סדר הדין האזרחי" **הגישה הכלכלית למשפט** 997 (עורך אוריאל פרוקציה, 2012).

⁷¹ היגיון דומה מבסס בסדר הדין האזרחי הנוהג באנגליה את מערך הפעולות המקדמיות לפני הגשת תובענה (המכונה Pre-Action Protocol). להרחבה בעניין זה, ראו: עידו באום ואסף טבקה "פעולות מקדמיות לפני הגשת תובענה: מה, למה ואיך" **משפטים על אתר** 5 ט (2015).

המערכת, ולכן לא יועברו כלל לידי שופט לצורך בירור.⁷² מצב הדברים האמור יאפשר לבתי המשפט שלא לכלות את זמנם המוגבל והיקר על בירור תביעות שלא עומדות בתנאי הניסוח, המבנה וההיקף המקדמיים, כפי שאלו נקבעו בתקנות הדיון. תחת זאת יוכלו בתי המשפט להקדיש את זמנם לבירור ההליכים שבהם הוגשו כתבי טענות תקינים, תוך מיסוד מנגנון שיש בכוחו לא רק לוודא קיום ואכיפה של הוראות תקנות הדיון, אלא אף סיכוי להקלת העומס השיפוטי, להפחתת מספר הפניות לבית המשפט (למשל בנוגע לאי עמידת הצד שכנגד בהוראות מסוג זה), ולטיוב מתן השירות השיפוטי.⁷³ מצב דברים זה יאפשר אפוא סינון תביעות שלא עומדות ברף כניסה מינימאלי. משמעותו המסתברת של הדבר היא הגדלת הסיכוי לצמצום מספר התביעות שלא קיימת הצדקה דיונית לברר, ובמקביל הגדלת מספר התובענות שקיימת לגביהם הצדקה כאמור.

שלישית, וכאמור לעיל, סדר הדין החדש מבקש לעודד פשרות בין בעלי הדין בהליך. אם מטרה זו אכן תמומש הלכה למעשה, הרי שגם בהיבט זה עשוי מספר ההליכים שיתבררו בבית המשפט לא רק שלא לגדול אלא אולי אף להצטמצם. דברים אלה אמורים ביתר שאת נוכח השלב העוקב לשלב הגשת כתבי הטענות, והוא הדיון המקדמי, שסדר הדין החדש מציב כחובה עבור כל בעלי הדין בהליך.

אנו רואים אפוא שגם במישור התובענה הבודדת וגם בנדבך החשיבה המערכתית, יש בהוראות סדר הדין החדש הנוגעות למערך כתבי הטענות ניסיון לחתור להגדלת פוטנציאל היעילות. תוצאה זו בעולם המציאות תלויה, מטבע הדברים, הן ברצון של המתדיינים ובאי כוחם לעמוד בהוראות התקנות החדשות בנוגע למערך כתבי הטענות, והן בנחישות וביכולת של בתי המשפט לאכוף הוראות אלה ולמנוע את סיכול יישומן.

4. חיזוק הוודאות הדיונית

אחד היעדים שמבקשות תקנות סדר הדין האזרחי החדשות להגדיר כערך הוא עקרון הוודאות הדיונית.⁷⁴ מערך כתבי הטענות בסדר הדין החדש מבקש ליישם את מימושו של יעד זה הן עבור בעלי הדין והן עבור בית המשפט, וזאת בשתי נקודות זמן מובחנות – מחוץ להליך המשפטי (ולמעשה עובר לתחילתו הרשמית) ובמהלכו של הליך זה.

כאשר מדובר בשלב המקדים את הכניסה להליך המשפטי, הרי שמערך כתבי הטענות החדש מגדיל את הוודאות הדיונית של התובעים בכוח ושל הנתבעים בכוח. תובעים אלה צפויים לא רק להיכנס להליך מובנה וסדור, אלא אף להידרש לכתיבת כתב תביעה שמאופיין במבנה קשיח, בהיקף מוגבל, ובהצגת תוכן ייעודית שלא חורגת מן המותר. מכיוון שכך הם יודעים, או למצער אמורים לדעת, מהן הדרישות שעליהם לבצע בכתב תביעה זה, ומהן המגבלות שתוחמות את האפשרויות העומדות בפניהם. גם הנתבעים בכוח צפויים להפנמה כאמור, ומכאן להגדלת הסיכוי לוודאות דיונית עבור לכניסה להליך. בעבור נתבעים אלה ישנו רכיב אחד נוסף שעשוי אף להעצים את הדברים: ההוראות החדשות בעניין איחוד העילות והסעדים אמורות לאפשר לנתבעים פוטנציאליים אלה את ההבנה

⁷² לצורך כך קבעו התקנות החדשות את תפקיד המזכיר המשפטי, שתפקידו בין השאר לעמוד על אכיפה כאמור, ובמקרה הצורך לשמש שומר סף שימנע את העברתם של כתבי טענות שלא עומדים בהוראות התקנות לבירור משפטי סדור. ראו את הוראת תקנה 33(א) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

⁷³ כאמור, התקנות החדשות כוללות אף הוראה הנוגעת לבעלי דין לא מיוצגים, שעלולים להתקשות בעמידה בדרישות שקובעות התקנות, ומחילות לגביהם סדר התנהלות ייעודי. להרחבה, ראו את הערה 66 לעיל, ואת הטקסט הנלווה לה. ⁷⁴ ראו את לשון תקנה 1 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.

שלפיה לא ניתן להגיש נגדם יותר מתביעה אחת בגין מסכת עובדתית אחת, ולא ניתן להעלות נגדם סעדים מלבד אלה שהופנו נגדם בכתב התביעה שבו הם משמשים או עתידים לשמש נתבעים. מצב דברים זה מאפשר לנתבעים אלה, בכוח או בפועל, לשקול את צעדיהם מחוץ ובתוך ההליך, ולתכנן את התנהלותם באופן מושכל נוכח ידיעה זו.

כאשר מדובר בשלב שלאחר הכניסה להליך המשפטי, נראה כי מתחזקת הוודאות הדיונית אף של בית המשפט שעתיד ללבן את הפלוגתא ולהכריע בה. בית משפט זה נחשף, עובר לדיון המקדמי בתיק, למרב הפרטים המהותיים שמאפיינים את הסכסוך ואת בעלי הדין, הכל במסגרת כתבי טענות במתכונת אחידה, היינו כזו שבה הוא יכול לדלות כל פרט רלבנטי לסכסוך באופן מהיר ופשוט. בכך מתחזקת יכולתו של בית המשפט להבין את הסכסוך בין הצדדים באופן בהיר יותר מבעבר, ובהמשך לכך לשקול את הדרכים שבאמצעותן ראוי לנהל באופן מיטבי את ההליך המשפטי שבו יכריע בסכסוך זה.

5. צמצום פערי כוחות בין צדדים ושמירת הנגישות לבית המשפט

סדר הדין האזרחי החדש כולל מספר הוראות שתכליתן צמצום פערי כוחות בין צדדים בהליך וחיזוקם של בעלי דין, בכוח ובפועל, שמאופיינים בחולשתם.⁷⁵ ככל שמדובר בניסוח ובעריכת כתבי הטענות, הרי שמאפייני מערך זה כפי שנותחו לעיל מכילים שלושה אמצעים או עקרונות שיש בכוחם לחתור לחיזוק יעד זה, אם ייאכפו כדבעי. הרעיון הראשון מתבטא בטיב כתבי הטענות לפי הוראת התקנות החדשות. כזכור, כתבי הטענות בסדר הדין החדש מחייבים אחידות מבנית ותוכנית, וזאת תוך התמקדות בתיאור תמציתי בלבד של הפרטים הרלבנטיים הנוגעים לפלוגתא, באיון הצורך בהצגת ראיות בשלב זה, ובהקטנה משמעותית של הסיכוי לסילוק על הסף. תצורה זו של כתבי הטענות אמנם מציבה בפני תובעים-בכוח אתגר דיוני שבו לא נדרשו לעמוד בעבר, אך במקביל היא מגדילה את סיכויי התביעה שאותה הצליחו להגיש להישמע עד תום ולא להיות מסולקת בשלבי הדיון המקדמיים. במקביל עשויה תצורת דברים זו לחזק את נגישותם למשפט של נתבעים-בפועל. מתדיינים אלה נדרשים על פי סדר הדין החדש להשקיע משאבים פחותים יותר מבעבר, וזאת נוכח הקלות היחסית שבפענוח כתבי תביעה שעשויים באופן אחיד ותבנית. בעיקר יש בדברים כדי להגדיל את סיכויי ההגנה של נתבעים-בפועל המאופיינים בחולשתם היחסית מבחינה סוציו-אקונומית.

המנגנון השני שחותר להשגת יעד ההעצמה האמור מוצא עצמו בדמות ההגבלות שסדר הדין החדש יוצר על מבנה, תוכן והיקף כתבי הטענות. מערך כתבי טענות שבו רשאים הצדדים לעשות ככל רצונם, הוא בבחינת זירה שבה מתדיינים חלשים מוצאים עצמם בעמדה דיונית נמוכה יחסית בהגדרה.⁷⁶ בזירה מעין זו יכול בעל הדין שכוחו רב יותר לנצל את כוחו העודף, נוכח מנעד

⁷⁵ דוגמה ראשונה לכך ניתן למצוא בהוראת תקנה 7 לתקנות החדשות, שבס"ק (א) שומרת על עקרון "התובע הולך אחר הנתבע" (שיש בו כדי לחזק נתבעים חלשים), ובס"ק (ב) מונעת מתובעים חזקים לנצל את כוחם כלפי נתבעים חלשים מהם. להרחבה בשני עניינים אלה, ראו: אסף טבקה "על הדבש ועל העוקץ": סמכות השיפוט המקומית בתיביעות אינטרנטיות "הפרקליט" נב 365 (תשע"ג). דוגמה נוספת, שנייה, לחתירה להשגת מטרה זו ניתן למצוא בהוראת תקנה 33(ג) לתקנות החדשות, שמעניקה כאמור יחס שונה לבעלי דין בלתי מיוצגים בכל הנוגע לאי קבלת מסמך. דוגמה שלישית ניתן למצוא בהחרגת הכללים הנוגעים לדיון מקדמי בנוגע לבעל דין לא מיוצג, נוכח החשש לפגיעה בו בשל חולשתו היחסית. ראו את תקנה 35(א) לתקנות החדשות. דוגמה רביעית ניתן למצוא בהוראת תקנה 61(ג) לתקנות החדשות, בכל הנוגע לאופן קיום קדם המשפט. דוגמה חמישית ניתן למצוא בהוראת תקנות 160 ו-162(2) לתקנות החדשות, בכל הנוגע לאופן ההמצאה של כתב טענות.

⁷⁶ להרחבה, ראו: טבקה, לעיל הערה 68, בעמ' 265-252. להדגמת הדברים, על מקרים שנדונו בפני בית המשפט העליון עובר לכניסתן לתוקף של תקנות סדר הדין האזרחי החדשות, וכוללים מסמכים בני עשרות רבות של עמודים, שיש בהם

האפשרויות הנרחב שבו הוא רשאי לפעול, וכך לרתום או לתרגם את עוצמתו זו לכלל עמדה דיונית עדיפה יותר ביחס ליריבו החלש ממנו. מערך דיוני מגביל שמכיל תבנית אחידה וקבועה לכתבי הטענות אפוא, כשם שעושה סדר הדין החדש, מצמצם את היכולת של צדדים חזקים ושל שחקנים חוזרים בהליך לעשות כן. תחת זאת הוא מקטיף את היקף השקעת הזמן הנדרש לפענוח כתב הטענות שהגיש בעל הדין שכנגד, מצמצם את אי הוודאות המשפטית של אלו שאינם בקיאים ברזי המשפט, ואף עשוי להפחית את מידת ההשקעה ולכן אף את היקף שכר הטרחה של מי שאמור לנסח כתבי טענות תבניתיים ומוגבלים אלה. בכך עשוי מערך דיוני חדש זה לקדם אפשרות אמיתית לכוון הזדמנות שווה לכל הצדדים בהליך, במנותק מהעוצמה המאפיינת אותם מחוץ להליך זה.⁷⁷

האמצעי השלישי שמבקש לקדם את יישומם של הדברים בא לידי ביטוי בהוראות הדיון החדשות בעניין איחוד העילות והסעדים. כאמור, מערך זה מצמצם את שיקול דעת התובע בניסוח ובעמידה על רכיבים אלה, תוך שהוא מכוון ליצירתו של הליך אחד בלבד שבו ילובן מכלול הסכסוך בין בעלי הדין. מצב דברים זה מאפשר לנתבעים חלשים לרכז את מאמצייהם בהליך משפטי אחד, להבדיל מביזור משאביהם הדלים במספר הליכים שמתקיימים במקביל; הוא מצמצם את היקף השקעת המשאבים של נתבעים מסוג זה (נוכח הצורך לעסוק בהליך אחד בלבד ולא בכמה הליכים); ויש בו אף כדי להקטיף את הסיכוי לטלטול והטרחה של נתבעים אלה במספר הליכים שנדונים בו זמנית, דבר שעלול לפגוע משמעותית ביכולתם להביא את דברם בפני בית המשפט נוכח חולשתם היחסית. במובן זה יש בו אפוא גם ממד מוחשי להוראת התקנות החדשות בדבר איסור שימוש לרעה בהליך המשפטי.⁷⁸

שני אמצעים אחרונים אלה – בדבר ההגבלה על מבנה, תוכן והיקף כתבי הטענות והצמצום בשיקול דעת התובע בעניין פיצול העילות והסעדים – יש לראות כחלק ממגמה גדולה ועמוקה יותר שמבקש סדר הדין החדש לכוון: חיזוק היסודות האינקוויזיטוריים של ההליך, הפיכתו לכזה שמנוהל באופן הדוק יותר על ידי בית המשפט, והחלשת היסודות האדברסריים שלו.⁷⁹ הנחת המוצא של הוראות אלה, כחלק ממכלול רעיוני זה, היא כי בכך יהפוך ההליך האזרחי לא רק ליעיל, מהיר ופשוט יותר, אלא גם לכזה שמאופיין ברף הגינות ושוויון גבוה יותר.⁸⁰

⁷⁷ כדי להמחיש את כוונת מנסחי התקנות החדשות ביצירת המגבלות על כתבי הטענות, ראו: עניין **סופר מזיק**, לעיל הערה 26; ע"מ 6385/19 **מכון ויצמן למדע נ' עיריית רחובות** (פורסם בנבו, 6.11.2019); ע"א 7108/20 **אלישיב נ' זלר אבולגון שירותים פיננסיים** (פורסם בנבו, 19.11.2020); ע"א 3322/16 **איי. די. איי. חברה לביטוח נ' לשכת סוכני ביטוח בישראל** (פורסם בנבו, 10.5.2016); ע"א 2167/16 **Sanofi נ' אוניפארם** (פורסם בנבו, 25.7.2016); ע"א 3432/17 **טופז (יוכט) נ' יוכט** (פורסם בנבו, 2.7.2017); ע"א 2050/17 **גלבוט נ' קונדה** (פורסם בנבו, 6.4.2017); ע"א 4050/15 **יהודאין גוברין נ' לבנשטיין** (פורסם בנבו, 25.1.2016).

⁷⁸ והשוו מוטיב הגבלה זה, בבחינת ניסיון לקידום יצירתה של זירה דיונית שעשויה לצמצם את הפערים הכלכליים הקיימים מחוץ לכותלי בית המשפט בין אנשים שונים (Equalizer), לרפורמה מהפכנית כוללת, גם אם בלתי ישימה, שהעלה Wertheimer בחיבור קלאסי: Alan Wertheimer, *The Equalization of Legal Resources*, 17 PHILOSOPHY AND PUBLIC AFFAIRS 303 (1988). בקצירת האומר טוען Wertheimer כי לא ניתן ליצור שוויון דיוני באמצעות הגדלת המשאבים הניתנים לבעלי דין חלשים, נוכח העובדה הפשוטה שלפיה לבעלי דין אמידים או חזקים תמיד יעמדו משאבים רבים יותר. לפיכך, הוא סבור כי שוויון כאמור עשוי להיווצר מקום שבו העלויות שניתן יהיה להוציא בהליך זה יוגדרו נוכח כמות המשאבים שיכול להוציא במסגרתו בעל הדין החלש. כך, על בעל הדין האמיד יותר יוטלו מגבלות שיחייבו אותו לרמת הוצאות ומשאבים שלא תעלה על רף זה.

⁷⁹ תקנה 4 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות.
⁸⁰ ראו, כדוגמה מייצגת, את ניסוחו של חזון זה בהוראת תקנה 3(א) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות, תקנה שמהווה חלק מעקרונות היסוד של סדר הדין האזרחי החדש: "בית המשפט אחראי על ניהול ההליך השיפוטי לשם הגשמת המטרות שביסוד תקנות אלה; לשם כך עליו ליזום, אם נדרש, ולהחליט כל החלטה לפי תקנות אלה במטרה לקדם את התנהלותו של הליך ראוי והוגן".

⁸⁰ ראו בהקשר זה את מאמרו הקאנוני של Langbein: John H. Langbein, *The German Advantage in Civil Procedure*, 52 U. CHI. L. REV. 823, 843 (1985). הטעון נשור, גם אם באופן נרחב יותר בנוגע להליך האזרחי כמכלול ולשלל המנגנונים שמרכיבים אותו, גם ב: John H. Langbein, *Trashing "The German Advantage"*, 82 NORTHWESTERN L. REV. 763 (1988).

ג. במקום סיכום: מבט לעתיד

מערך כתבי הטענות משמש זירה חשובה בהליך האזרחי. באמצעות מסמכים אלה נפתח ההליך, מוגדרות הפלוגתאות בין בעלי הדין, מתאפשרת הבנה אשר לטיב הסכסוך, מוענקת לצדדים ההזדמנות להכין את עצמם לקראת בירורו של ההליך, ומתעצבת יכולתו של בית המשפט לעמוד על מכלול הרכיבים שבאמצעותם ילובן סכסוך זה ולאורם יכריע בו. אלא שלמערך זה, ובכלל זאת להבניית תצורתו, משמעויות דיוניות ומהותיות נוספות שנוגעות לסיכויי התביעה או ההגנה לזכות בהליך, לאופיו של הליך זה, לשאלה האם הוא יתברר עד תום או יסתיים במסגרת פשרה מוסכמת בין הצדדים, להוגנות וליעילות של ההליך שהוא מנביע, ולמנעד אפשרויות הפעולה שנתונות לבית המשפט ביחס להליך זה. מערך כתבי הטענות בהליך האזרחי הוא אפוא שלב דרמטי שיש בו כדי להשפיע, יש שיאמרו להכריע ממש, מה יהא אופיו של הליך זה וכיצד תאופיין מערכת בירור הסכסוכים הרשמית ככלל.

תקנות סדר הדין האזרחי החדשות מפנימות חשיבות יתרה זו בהוראות שהן מכוננות. תקנות אלה, שנכנסו לתוקף בתחילת חודש ינואר 2021, מבקשות לחולל שינוי יסודי במתכונת כתבי הטענות הנוהגת בהליך האזרחי: הן מסדירות באופן הדוק את התוכן, המבנה וההיקף של מסמכים אלה; הן מאפיינות את טיבן, ובכלל זאת את מכלול הדרישות הנוגעות לבעלי הדין ביחס אליהם; הן חותרות להתמקדות בליבת הפלוגתא שמתקיימת בין הצדדים; והן קובעות סייגים שלא נהגו לפני כן ביחס ליכולתו של תובע למצות את עילות התביעה שלו ואת דרישותיו לסעדים.

מאמר זה ביקש לעמוד על הסממנים העיקריים, הדיוניים והמהותיים, של מערך כתבי טענות זה. הוא ניתח את השינויים שמערך זה כונן, הוא עמד על המטרות שעמדו לנגד עיניו בעשותו כן, והוא אפיין את המשמעויות – הן במישור המיקרו והן במישור המקרו – של הוראות חדשות אלה. בשלב זה קשה לדעת עד כמה יכובדו או ייאכפו ההוראות הנוגעות למערך כתבי הטענות שמתוות תקנות סדר הדין האזרחי החדשות. ימים יגידו אפוא אם מדובר בהד קלוש שהשפעתו על המתדיינים ועל בתי המשפט אינה ניכרת או במהפכה של ממש, כזו שתכונן הליך אזרחי הוגן וראוי יותר.